

dennetakken, houtskool, bruinkool, enz.¹ 'De honger', aldus Nico Wijnen over de situatie in maart en april '45,

'tart iedere beschrijving. Onze *Portion* bestond uit de aardappelschillen van de achttienhonderd bewakers, gekookt in water met een handjevol zout, waar zo nu en dan wel eens een balletje vet in dreef, voor de achttienduizend gevangenen. Van de 'soep' kregen we 3/4 liter; als er een stuk of vier aardappelschillen in de soep zaten, was het veel. Daarbij een zesde brood per dag'² –

dat één-zesde deel van een brood werd later in april één-achtste doordat enkele bakkerijen die aan het Mauthausen-complex brood moesten leveren, waren uitgevallen.

Door de gevangenen in Ebensee en Melk werd, evenals door de gevangenen in de *Waldlager* bij Kaufering, in dag- en nachtploegen gewerkt, hetgeen voor de nachtploegen vooral in de vorstperiode een verschrikking was. 'Stelt u zich voor', zo vertelde Cohen enkele jaren na de bevrijding,

'van 's avonds half elf tot 's morgens zessen steeds maar buiten zijn terwijl het vroom dat het kraakte, terwijl je natuurlijk niets te drinken had, want dat was toch overbodig, en terwijl je praktisch geen kleren aan had.

Tragisch was het vechten dat je daar voortdurend deed. Je moest steeds weer van voren af aan beginnen. Het werk was er onmenselijk zwaar. Grote lange ijzeren staven of rails (ik weet niet wat het waren, in ieder geval waren ze verschrikkelijk zwaar) moesten wij met vijf gevangenen door die grotten slepen – je schouder gingen er kapot van. Op het laatst kon je niet meer tillen, maar ze sloegen je net zo lang tot je toch weer verder kon. Je bezweek er bijna onder, maar je bezweek nog niet' –

merkwaardig was, dat er, aldus Cohen, in Melk geen verschil werd gemaakt tussen Joden en niet-Joden (Joden hadden er niet een gele driehoek op hun kampkleding). De gevangenen-hiërarchie bestond in dit kamp uit Fransen, 'en ik kan niet zeggen dat zij beter waren dan de Polen, echt niet. Ze gapten net zo hard.'³

★

¹ E. A. Cohen: *Het Duitse concentratiekamp*, p. 35. ² 'Verslag van mededelingen van N. Wijnen' (31 maart 1948 en volg. dagen), p. 65. ³ 'Verslag van mededelingen van E. A. Cohen', XI, p. 13-14, 16.